

SOLIDAARSUSFOND

Euroopa Liidu Solidaarsusfond võimaldab ELil toetada rahaliselt liikmesriiki, ühinevat riiki või piirkonda suure looduskatastroofi korral.

ÕIGUSLIK ALUS

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 175 kolmas lõik ning artikli 212 lõige 2, nõukogu 11. novembri 2002. aasta määrus (EÜ) nr 2012/2002 Euroopa Liidu solidaarsusfondi loomise kohta ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. mai 2014. aasta määrus (EL) nr 661/2014, millega muudetakse nõukogu määrust (EÜ) nr 2012/2002 Euroopa Liidu Solidaarsusfondi loomise kohta.

EESMÄRGID

Euroopa Liidu Solidaarsusfond (ELSF) võimaldab Euroopa Liidul solidaarselt ja tõhusalt toetada liikmesriiki või ühinevat riiki suure looduskatastroofi põhjustatud kahjude kõrvaldamisel. ELSFist, mida rahastatakse väljaspool ELi eelarvet, saab anda täiendavat toetust kuni 500 miljonit eurot (2011. a. hindades) aastas lisaks asjaomase riigi avaliku sektori poolt hädaabimeetmetele tehtud kulutustele.

EELARVE JA SAAVUTUSED

ELSF loodi 11. novembri 2002. aasta määrusega (EÜ) nr 2012/2002 selleks, et anda abi Kesk-Euroopat 2002. aasta suvel tabanud suurte üleujutuste tagajärgede likvideerimiseks. Sellest ajast alates on toetatud 24 eri Euroopa riiki kokku rohkem kui 5 miljardi euro suuruses summas 80 loodusõnnetuse – sealhulgas üleujutused, metsatulekahjud, maavärinad, tormid ja põuad – tõttu.

A. Kohaldamisala ja toetuskõlblikkus

ELSF-i kasutatakse peamiselt juhul, kui liikmesriigi või liiduga ühinemisläbirääkimisi pidava riigi territooriumil on toimunud suur looduskatastroof, mis mõjutab tõsiselt elutingimusi, looduskeskkonda või majandust kõnealuse riigi ühes või mitmes piirkonnas. „Suur looduskatastroof“ tähendab looduskatastroofi, mis põhjustab (liikmesriigis või liiduga ühinemisläbirääkimisi pidavas riigis) otsest kahju, mis ületab 2011. aasta hindade järgi kolm miljardit eurot või on suurem kui 0,6% abisaajariigi kogurahvatulust. „Piirkondlik looduskatastroof“ on samuti määratletud ja tähendab looduskatastroofi, mis põhjustab riigi NUTS 2. tasandi piirkonnas otsest kahju, mis on suurem kui 1,5% kõnealuse piirkonna sisemajanduse koguproduktist (SKP). Juhul

kui tegemist on äärepoolseimate piirkondadega ELi toimimise lepingu artikli 349 tähenduses, on viimatimainitud künnis 1% kõnealuse piirkonna SKPst.

1. Meetmed

ELSFist antakse toetust, mis täiendab abisaajariigi omapoolseid jõupingutusi. Toetatakse põhimõtteliselt kindlustusega katmata kahjude kõrvaldamist. Solidaarsusfondi jaoks toetuskõlblikud kiireloomulised meetmed on järgmised:

- taristu ja seadmete viivitamatu töökorda seadmine energeetika, veevarustuse ja kanalisatsiooni, telekommunikatsiooni, transpordi, tervishoiu ja hariduse valdkonnas;
- kahju kannatanud elanikkonna vajadusi rahuldava ajutise majutamise ja päästeteenistuste rahastamise korraldamine;
- viivitamatu kaitsetaristute kindlustamine ja vahetute meetmete võtmine kultuuripärandi kaitseks;
- katastroofi piirkondade, sh looduslike alade puhastamine.

2. Taotluse esitamine

Kahjusid kandnud riik peab esitama komisjonile ELSFist abi saamise taotluse hiljemalt 12 nädala jooksul pärast katastroofi tekitatud esimesi kahjustusi. Taotlus peab sisaldama hinnangut looduskatastroofi tekitatud otsese kogukahju kohta ning selle mõju kohta elanikkonnale, majandusele ja keskkonnale, ja vajaminevate meetmete hinnangulisi kulusid ning selles tuleb esitada muud rahastamisallikad koos looduskatastroofi eripärast lähtuvalt looduskatastroofiriski ennetamist ja ohjamist käsitlevate liidu õigusaktide rakendamise lühikirjeldusega.

3. Rakendamine

Toetuse andmist hakatakse menetlema taotluse alusel ja sellele järgnev eelarvemenetlus võib kesta mitu kuud. Kui vahendid on eraldatud, makstakse toetus välja pärast komisjoni ja abisaajariigi vahelise kokkuleppe allkirjastamist.

2014. aasta reformi käigus loodi liikmesriikidele võimalus taotleda ettemakset, mille tegemise kohta piisavate vahendite olemasolul teeb otsuse komisjon. Ettemakse summa ei tohi ületada 10% eeldatavast ELSFi rahalise toetuse summast ning selle ülempiiriks on 30 miljonit eurot.

Abisaajariik vastutab toetuse kasutamise eest ja selle kulutamise auditeerimise eest (komisjon võib sellegipoolest kohapeal kontrollida ELSFist rahastatavate meetmete rakendamist). Kiireloomulisi meetmeid võib rahastada tagasiulatuvalt, et hõlmata toiminguid katastroofi esimesest päevast alates.

Meetmeid ei tohi rahastada topelt ja abisaajariik vastutab selle eest, et ELSFi toetusest kaetavaid kulusid ei rahastataks muudest liidu rahastamisvahenditest (eelkõige ühtekuuluvus-, põllumajandus- või kalanduspoliitika vahenditest).

4. Toetuse kasutamine

Toetus tuleb ära kasutada 18 kuu jooksul alates selle väljamaksmise kuupäevast. Abisaajariik peab tagastama kasutamata jäänud summa. Kuue kuu jooksul pärast 18kuulise tähtaja möödumist esitab abisaajariik komisjonile aruande. Selles

dokumendis on üksikasjalikult välja toodud tehtud kulutused, mis olid ELSFi jaoks toetuskõlblikud, ning näidatud ära kõik muud rahastamisallikad, sealhulgas ka kindlustussummad ja kolmandatelt isikutelt saadud hüvitised.

5. Aastaruanne ja kontrollikoja kontroll

Euroopa Komisjon esitab ELSFi tegevuse aastaruande. Praeguse seisuga kõige viimane aastaruanne puudutab 2016. aastat ja sellest nähtub, et aasta jooksul sai komisjon kuus taotlust: Kreekalt (Lefkada maavärin), Ühendkuningriigilt (üleujutus), Saksamaalt (Alam-Baieri üleujutus), Küprosel (põud ja tulekahjud), Portugalilt (Madeira tulekahjud) ja Itaalialt (maavärinad). Komisjon rahuldab kõik eelmainitud taotlused: Kreekas toimunud maavärina ja Saksamaa üleujutuse jaoks võeti ELSF kasutusele 2016. aastal ning ülejäänud nelja taotluse osas tehti otsused 2017. aasta alguses. Vastavalt kõnealusele aastaruandele lõpetati 2016. aastal ka neli varasemat solidaarsusfondi sekkumismenetlust.

Kontrollikoja 2012. aasta eriaruanne käsitles 2009. aastal toimunud L'Aquila maavärisemist Itaalias Abruzzo maakonnas. See on kõige suurem looduskatastroof, millega ELSF oma loomisest alates on pidanud tegelema. Abi eraldati üle poole miljardi euro. Aruandes leiti, et välja arvatud üks eriti keeruline projekt (CASE), olid kõik rahastatud projektid määrusega kooskõlas.

B. ELSFi 2014. aasta reform

Aastal 2005 esitas komisjon ettepanekud laiendada fondi rakendusala ja alandada fondi vahendite kasutuselevõtu künniseid, kuid liikmesriikide enamus blokeeris mõlemat ettepanekut. Patiseisust väljumiseks tegi komisjon Euroopa Liidu Solidaarsusfondi tulevikku käsitlevas teatises, mis esitati 6. oktoobril 2011. aastal, ettepaneku parandada fondi toimimist, kuid seegi ei aidanud arutelu taaskäivitada. Komisjon esitas 25. juulil 2013. aastal uue seadusandliku ettepaneku, mille üle peeti läbirääkimisi seadusandliku tavamenetluse kohaselt ja mille tulemusel jõustus 15. mail 2014 muutmismäärus (EL) nr 661/2014. Uued ELSFi kasutamise eeskirjad sisaldavad järgmisi elemente:

- maksete tegemiseni viiv kiirem menetlus, ettemaksete tegemise võimalus ning rohkem aega abisaajariikidele nende käsutuses oleva toetuse kasutamiseks (12 kuu asemel 18 kuud);
- selgem kohaldamisala ja täpsemad rahastamiskõlblikkuse tingimused;
- suurem rõhuasetus looduskatastroofide põhjustatud kahjude ennetamisele ja leevendamisele.

C. Koondmääruses sisalduvad lihtsustamismeetmed

Kompleksne koondmäärus (18. juuli 2018. aasta määrus (EL, Euratom) 2018/1046, mis sisaldab uuendatud finantsmäärust ja millega muudetakse samal ajal mitut määrust) hõlmab lihtsustatud menetlusi ELSFi vahendite kasutuselevõtmiseks (paranduseelarve projektidega) ja ümberpaigutamiseks ning ELSFi kulukohustuste assigneeringute automaatset ülekandmist järgmisse eelarveaastasse.

EUROOPA PARLAMENDI ROLL

Parlament rõhutas oma 15. jaanuari 2013. aasta resolutsioonis Euroopa Liidu Solidaarsusfondi ning selle rakendamise ja kasutamise kohta^[1] ELSFi tähtsust peamise vahendina, mis võimaldab Euroopa Liidul reageerida suurte katastroofide korral. Samal ajal kritiseeris ta vastuvõtmatult pikka aega, mis kulub abi andmiseks kannatanud piirkondadele või liikmesriikidele, ning nõudis viivituste vähendamist menetluse lihtsustamise ja ettemaksete võimaldamise kaudu. Need meetmed lisati 2013. aasta juulis esitatud õigusakti ettepanekusse. Komisjoni ettepanek sisaldas ka muid parlamendi soovitusi, nagu katastroofi mõiste ja sekkumise kohaldamisala selgem ja täpsem määratlemine, et vähendada paljude liikmesriikide skeptilisust, kes on selle ELi vahendi reformimise vastu.

Eelmainitud 2013. aasta juulikuise komisjoni ettepaneku põhjal võtsid parlament ja nõukogu vastu oma seisukohad, mis olid aluseks 2014. aasta veebruaris toimunud institutsioonidevahelistele läbirääkimistele, kus seadusandliku tavamenetluse kohaselt sõlmiti kolme kohtumise järel esimese lugemise kompromisskõkkulepe. Uued eeskirjad jõustusid 2014. aasta juunis.

Parlamendi seisukoht läbirääkimistel oli kindlalt toetada ettemaksete mehhanismi. Kuigi nõukogu selle uue sätte alguses välja jättis, on see nüüd osa kompromisskõkkuleppes (komisjoni ettepanekus nähakse ette künnis, milleks on 10%, ülempiiriga 30 miljonit eurot).

Piirkondlike katastroofide toetuskõlblikkuse künnise asjus on lõplikus kokkuleppes alles jäetud komisjoni ettepanekus esitatud määr 1,5% piirkondlikust SKPst, kuid parlamendil õnnestus alandada Euroopa Liidu äärepoolseimate alade künnist 1%-le SKPst. Muudeks saavutusteks on liikmesriikide taotluste esitamise tähtaja pikendamine 12 nädalani (komisjoni ja nõukogu seisukoht oli 10 nädalat), komisjonile kuuenädalase tähtaja kehtestamine taotlustele vastamiseks ning ELSFist saadud rahalise toetuse kasutamise perioodi pikendamine 18 kuuni (komisjoni ja nõukogu seisukoht oli 12 kuud).

Tehniline abi ei ole põhimõtteliselt toetuskõlblik, kuid parlamendi seisukoht oli, et sellest sättest tuleks teha üks erand, ja seda erandit võeti kompromisskõkkuleppes arvesse: kulutused tehnilisele abile, mis on otseselt seotud projektide ettevalmistamise ja elluviimisega, on toetuskõlblikud.

Oma 1. detsembri 2016. aasta resolutsioonis Euroopa Liidu Solidaarsusfondile antud hinnangu kohta^[2] rõhutas parlament 2014. aasta reformi olulisust, kuna sellega ületati nõukogu vastuseis ja reageeriti lõpuks parlamendi korduvatele üleskutsetele suurendada abi kiirust ja tõhusust, et tagada kiire ja läbipaistev reageerimine loodusõnnetuste tõttu kannatada saanud inimeste abistamiseks.

Parlament väljendas heameelt uute sätete üle komisjoni eelnimetatud koondettepanekus ja kaasseadusandjana seadusandliku tavamenetluse raames

[1]ELT C 440, 30.12.2015, lk 13.

[2]ELT C 224, 27.6.2018, lk 140.

toetas muudatusi, mis töid kaasa lihtsustamise ja rahaliste vahendite lihtsama kasutuselevõtu.

Marek Kołodziejcki
01/2020

